

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)

den 7 november 2019*

”Begäran om förhandsavgörande – Miljö – Miljökonsekvensbedömning av vissa projekt – Allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning – Tidpunkt då talefrister börjar löpa”

I mål C-280/18,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Symvoulio tis Epikrateias (Högsta förvaltningsdomstolen, Grekland) genom beslut av den 21 mars 2018, som inkom till domstolen den 24 april 2018, i målet

Alain Flausch,

Andrea Bosco,

Estienne Roger Jean Pierre Albrespy,

Somateio ”Syndesmos Iiton”,

Somateio ”Elliniko Diktyo – Filoi tis Fysis”,

Somateio ”Sylogos Prostatias kai Perithalpsis Agrias Zois – SPPAZ”

mot

Ypourgos Perivallontos kai Energeias,

Ypourgos Oikonomikon,

Ypourgos Tourismou,

Ypourgos Naftilias kai Nisiotikis Politikis,

ytterligare deltagare i rättegången:

105 Anonimi Touristiki kai Techniki Etaireia Ekmetallefsis Akiniton,

meddelar

* Rättegångsspråk: grekiska.

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden J.-C. Bonichot (referent) samt domarna M. Safjan och L. Bay Larsen,

generaladvokat: J. Kokott,

justitiesekreterare: handläggaren R. Schiano,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 27 mars 2019,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Alain Flausch, Andrea Bosco och Estienne Roger Jean Pierre Albrespy, Somateio "Syndesmos Iiton", Somateio "Elliniko Diktyo – Filoi tis Fysis", Somateio "Syllogos Prostatias kai Perithalpsis Agrias Zois – SPPAZ", genom G. Dellis och A. Chasapopoulos, dikigoroi,
- 105 Anonimi Touristiki kai Techniki Etaireia Ekmetallefsis Akiniton, genom G. Giannakourou och D. Valasis, dikigoroi,
- Greklands regering, genom K. Georgiadis, G. Karipsiadis, A. Banos och G. Papadaki, samtliga i egenskap av ombud,
- Europeiska kommissionen, genom G. Gattinara, M. Noll-Ehlers, M. Konstantinidis och M. Patakia, samtliga i egenskap av ombud,

och efter att den 23 maj 2019 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 6 och 11 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU av den 13 december 2011 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt (EUT L 26, 2012, s. 1) (nedan kallat MKB-direktivet).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan å ena sidan Alain Flausch, Andrea Bosco och Estienne Roger Jean Pierre Albrespy, Somateio "Syndesmos Iiton", Somateio "Elliniko Diktyo – Filoi tis Fysis", Somateio "Syllogos Prostatias kai Perithalpsis Agrias Zois – SPPAZ", och å andra sidan Ypourgos Perivallontos kai Energeias (miljö- och energiministern, Grekland), Ypourgos Oikonomikon (ekonomiministern, Grekland), Ypourgos Tourismou (ministern för turism, Grekland), Ypourgos Naftilias kai Nisiotikis Politikis (minister för sjöfart, Grekland), angående lagligheten av handlingar som godkänner byggandet av ett turismkomplex på ön Ios (Grekland).

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 I skälen 7 och 16 i MKB-direktivet anges följande:

”(7) Tillstånd för offentliga och privata projekt som kan antas leda till betydande miljöpåverkan bör ges först efter det att en bedömning har gjorts av den huvudsakliga miljöpåverkan som projekten kan antas medföra. Denna bedömning bör ske med utgångspunkt i relevanta uppgifter från exploatören, med eventuell komplettering från myndigheterna och från den allmänhet som kan antas beröras av projektet i fråga.

...

(16) Om allmänheten faktiskt deltar i beslutsprocessen har den möjlighet att avge yttranden och uttrycka farhågor som kan vara relevanta för besluten, och beslutsfattaren får möjlighet att beakta dessa, vilket ökar ansvarigheten och öppenheten i beslutsprocessen och bidrar till att öka allmänhetens miljömedvetenhet och stöd för fattade beslut.”

4 I artikel 1.2 i direktivet föreskrivs följande:

”I detta direktiv gäller följande definitioner:

...

d) *allmänhet*: en eller flera fysiska eller juridiska personer och, i enlighet med nationell lagstiftning eller praxis, sammanslutningar, organisationer eller grupper av dessa.

e) *berörd allmänhet*: den allmänhet som berörs eller kan antas bli berörd av, eller som har ett intresse av, de beslutsprocesser på miljöområdet som avses i artikel 2.2. Icke-statliga miljöskyddsorganisationer som uppfyller kraven i nationell lagstiftning ska enligt denna definition anses ha ett sådant intresse.

...”

5 Artikel 2.1 i detta direktiv föreskriver följande:

”Medlemsstaterna ska vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att projekt som kan antas medföra en betydande miljöpåverkan bland annat på grund av deras art, storlek eller lokalisering blir föremål för krav på tillstånd och en bedömning av deras påverkan innan tillstånd ges. Dessa projekt anges i artikel 4.”

6 Vad beträffar allmänhetens deltagande i beslutsprocessen föreskriver artikel 6.2–6.5 i MKB-direktivet följande:

”2. Allmänheten ska, genom offentliga meddelanden eller på annat lämpligt sätt, såsom med hjälp av elektroniska medier när sådana är tillgängliga, informeras om följande på ett tidigt stadium under de beslutsprocesser på miljöområdet som avses i artikel 2.2, och senast så snart som information rimligen kan ges:

a) Ansökan om tillstånd.

- b) Uppgift om att projektet omfattas av en miljökonsekvensbedömning och, i förekommande fall, att artikel 7 är tillämplig.
- c) Uppgifter om vilka myndigheter som är ansvariga för att fatta beslut, från vilka relevant information kan erhållas, till vilka synpunkter eller frågor kan lämnas in samt om tidsfristerna för att överlämna synpunkter eller frågor.
- d) Vilka beslut som kan komma att fattas eller, i förekommande fall, utkastet till beslut.
- e) Uppgift om var den information som har samlats in i enlighet med artikel 5 finns tillgänglig.
- f) Uppgift om när och var samt på vilket sätt relevant information kommer att göras tillgänglig.
- g) Närmare bestämmelser om allmänhetens deltagande i enlighet med punkt 5 i den här artikeln.

3. Medlemsstaterna ska inom rimliga tidsramar se till att den berörda allmänheten får tillgång till följande:

- a) All information som har samlats in i enlighet med artikel 5.
- b) I enlighet med den nationella lagstiftningen, de viktigaste rapporter och utlåtanden som har lämnats till den eller de ansvariga myndigheterna vid den tidpunkt då den berörda allmänheten informeras i enlighet med punkt 2 i den här artikeln.
- c) I enlighet med bestämmelserna i [Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/4/EG av den 28 januari 2003 om allmänhetens tillgång till miljöinformation EUT L 41, 2003, s. 26], annan information än den som avses i punkt 2 i den här artikeln, som är relevant för beslutet i enlighet med artikel 8 i detta direktiv och som blir tillgänglig efter det att den berörda allmänheten har informerats i enlighet med punkt 2 i den här artikeln.

4. Den berörda allmänheten ska på ett tidigt stadium få reella möjligheter att delta i de beslutsprocesser på miljöområdet som avses i artikel 2.2 och ska för detta ändamål ha rätt att yttra sig när alla alternativ står öppna till den eller de ansvariga myndigheterna innan beslut fattas om ansökan om tillstånd.

5. Närmare bestämmelser om information till allmänheten (till exempel genom affischering inom ett visst område eller offentliggörande i lokalpressen) och samråd med den berörda allmänheten (till exempel skriftligen eller genom offentlig utfrågning) ska fastställas av medlemsstaterna.”

7. Vad gäller beslutet avseende projektet föreskrivs följande i artikel 9.1 i MKB-direktivet:

”När ett beslut om att bevilja eller avslå en tillståndsansökan har fattats, ska den eller de ansvariga myndigheterna informera allmänheten enligt gällande förfaranden...”

8. Vad gäller de rättsliga prövningarna föreskrivs följande artikel 11 i direktivet:

”1. Medlemsstaterna ska inom ramen för den relevanta nationella lagstiftningen se till att de medlemmar av den berörda allmänheten

- a) som har ett tillräckligt intresse, eller
- b) som hävdar att en rättighet kränks, när detta utgör en förutsättning enligt en medlemsstats förvaltningsprocessrättsliga lagstiftning,

har rätt att få den materiella eller formella giltigheten av ett beslut, en handling eller en underlåtenhet som omfattas av bestämmelserna om allmänhetens deltagande i detta direktiv prövad i domstol eller något annat oberoende och opartiskt organ som inrättats genom lag.

2. Medlemsstaterna ska fastställa i vilket skede beslut, handlingar eller underlåtenhet kan prövas.

3. Vad som utgör ett tillräckligt intresse och kränkning av en rättighet ska fastställas av medlemsstaterna, i enlighet med målet att ge den berörda allmänheten en omfattande rätt till rättslig prövning....”

Grekisk rätt

- 9 I artikel 1.1 i lag nr 4014/2011 om miljötillstånd för anläggningar och verksamheter, regler angående lagstridiga byggen i syfte att åstadkomma miljöbalans och andra bestämmelser som tillhör behörighetsområdet för ministeriet för miljö, energi och klimatförändringar (Greklands officiella tidning A' 209, nedan kallad lag 4014/2011), delas projekt i den offentliga och privata sektorn in i två klasser (A och B) utifrån deras miljöpåverkan. Den första klassen (A) omfattar projekt och verksamheter som kan leda till en omfattande miljöpåverkan och för vilka det är nödvändigt att genomföra en miljökonsekvensbedömning (nedan kallad MKB), i syfte att upprätta särskilda villkor och restriktioner för miljöskydd. Den andra klassen (B) omfattar projekt som medför mindre miljöpåverkan.
- 10 Artiklarna 3, 4 och 19 i lag 4014/2011 innehåller bestämmelser om allmänhetens deltagande. Enligt artikel 12 i lag 4014/2011 sammanfattas olika tillstånd i ett beslut om godkännande av miljökrav (nedan kallat godkännandebeslutet).
- 11 Artikel 30.9 i lag 4014/2011 innehåller en övergångsbestämmelse enligt vilken de befintliga lagbestämmelserna om samråd med berörda och förfarandet för allmänhetens deltagande vid utfärdande av miljögodkännanden är i kraft fram till dess att ett elektroniskt miljöregister upprättas. Enligt dessa bestämmelser inleds ett sådant förfarande genom att ett meddelande med information om projektet anslås i lokalerna hos den berörda regionens förvaltningsmyndighet och offentliggörs i lokalpressen, i förening med en uppmaning till alla berörda att ta del av MKB och yttra sig därom.
- 12 Enligt artikel 19a i lag 4014/2011 ska godkännandebeslutet offentliggöras på internet inom en månad från det att det antas. Om denna tidsfrist inte iakttas förfaller godkännandet. Offentliggörande av godkännandebeslutet på denna därför avsedda webbplats utgör ett lagstadgat offentliggörande och medför en presumtion om att alla berörda har fått kännedom om det och således kan väcka talan om ogiltigförklaring eller annan talan.
- 13 Enligt artikel 46 i presidentdekret 18/1989 om kodifiering av bestämmelser i lagar för Högsta förvaltningsdomstolen (Greklands officiella tidning A '8) ska talan om ogiltigförklaring, om inget annat föreskrivs, väckas inom 60 dagar (90 dagar för utomlands bosatta) från dagen efter den dag då den angripna rättsakten delgetts eller offentliggjorts, om offentliggörande föreskrivs i lagen, eller från den tidpunkt då klaganden har fått full kännedom om rättsakten. Enligt denna bestämmelse, såsom den har tolkats i rättspraxis, börjar tidsfristen för att väcka talan om ogiltigförklaring av en individuell administrativ rättsakt som enligt lagen kräver särskilt offentliggörande, löpa, för de berörda personerna, från den tidpunkt då rättsakten delges eller från och med den dag då dessa fick kännedom om rättsaktens innehåll, och, för berörda tredje parter, från och med offentliggörandet av nämnda rättsakt.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 14 Det nationella målet har uppkommit i samband med byggandet av en turistanläggning på ön Ios. Denna ö, som ligger i ögruppen Kykladerna och som lyder under den regionala förvaltningen för de Sydegeiska öarna (Grekland), omfattar en yta på cirka 100 km² på vilka det bor cirka 2 000 fasta invånare.
- 15 I det omtvistade projektet planeras byggandet av ett hotell, ett spa, övriga bostäder, annex såsom en avsaltningsanläggning, hamnanläggningar, konstgjorda stränder, en bro ut till en liten ö, ett vägnät och annan infrastruktur. Projektet omfattar en areal på cirka 27 hektar varav mer än 18 hektar ska bebyggas. Det omfattar nyttjandet av stränder, våtmarker och vatten.
- 16 I enlighet med den grekiska lagstiftning som är tillämplig på anläggningar som omfattas av den kategori av projekt som är i fråga i det nationella målet, närmare bestämt kategori A, genomfördes en miljökonsekvensbedömning.
- 17 Den 2 augusti 2013 anslogs i Syros lokaltidning (*Koini Gnomi*) och i lokalerna för regionen Sydegeiska öarna på ön Syros (Grekland), cirka 55 sjömil från ön Ios, en uppmaning till alla berörda personer att ta del av miljökonsekvensbedömningen. Det var också på ön Syros som handlingarna för MKB bevarades och där samrådet skulle hållas.
- 18 Det framgår av de handlingar som domstolen har tillgång till att det inte finns dagliga förbindelser mellan öarna Ios och Syros, att dessa varar flera timmar på grund av att det inte finns någon snabbgående båt på denna sträcka och att kostnaderna härför inte är försumbara.
- 19 Ministern för miljö och energi och ministern för turism antog den 8 augusti 2014 beslutet om godkännande av projektet om att bygga turistanläggningen på ön Ios och av de miljökrav som ska tillämpas på detta.
- 20 Beslutet anslogs den 11 augusti 2014 i annonsportalen *Diavgeia* och den 8 september 2014 på miljöministeriets webbplats "www.aepo.ypeka.gr" (nedan kallad miljöministeriets webbplats), enligt artikel 19a i lag 4014/2011.
- 21 Den 19 februari 2016 väckte klagandena i det nationella målet, det vill säga tre fysiska personer som äger fastigheter på ön Ios men som är bosatta i Belgien, Italien respektive Frankrike, samt tre sammanslutningar, talan vid den hänskjutande domstolen mot godkännandebeslutet av den 8 augusti 2014.
- 22 De tre sammanslutningarna har anfört att de först fått kännedom om godkännandebeslutet av den 8 augusti 2014, den 22 december 2015 och då kunde konstatera att arbetet med att iordningställa marken hade påbörjats.
- 23 105 Anonimi Touristiki kai Techniki Etaireia Ekmatallefsis Akiniton, det bolag som innehar godkännandena och tillstånden i samband med projektet, intervenerade i målet och gjorde gällande att talan hade väckts för sent.
- 24 Mot denna bakgrund beslutade Symvoulio tis Epikrateias (Högsta förvaltningsdomstolen, Grekland) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till domstolen:

"1) Kan artiklarna 6 och 11 i direktiv [2011/92], jämförda med bestämmelserna i artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, tolkas så, att nationella bestämmelser såsom de som framgår av punkterna 8, 9 och 10 [i beslutet att begära förhandsavgörande], enligt vilka de förfaranden som ska genomföras innan det meddelas beslut om godkännande av miljökrav för anläggningar och verksamheter som har en betydande miljöpåverkan (offentliggörande av

miljökonsekvensbedömningar, tillgång till information och allmänhetens deltagande i samrådet) inleds och sköts huvudsakligen av regionens största administrativa enhet och inte av den berörda kommunen, är förenliga med ovannämnda unionsrättsliga bestämmelser?

- 2) Kan artiklarna 6 och 11 i direktiv [2011/92], jämförda med bestämmelserna i artikel 47 i [stadgan om de grundläggande rättigheterna], tolkas så, att ett nationellt regelverk såsom det som framgår av samma punkter, enligt vilket offentliggörande av beslut om godkännande av miljökrav för anläggningar och verksamheter som har en betydande miljöpåverkan, närmare bestämt deras offentliggörande på en därtill avsedd webbplats, i slutändan utgör en presumtion för full kännedom, vilket innebär att alla berörda därefter kan väcka talan inom en tidsfrist på 60 dagar i enlighet med gällande lagstiftning, [talan om ogiltigförklaring vid Symvoulio tis Epikrateias (Högsta förvaltningsdomstolen)], med hänsyn till att enligt lagbestämmelserna om offentliggörande av miljökonsekvensbedömningar, tillgång till information och allmänhetens deltagande i förfarandet för godkännande av miljökrav för ifrågavarande anläggningar och verksamheter ligger huvudansvaret för dessa förfaranden hos regionens största administrativa enhet och inte hos den berörda kommunen, är förenligt med ovannämnda unionsrättsliga bestämmelser?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

- 25 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artikel 6 i MKB-direktivet ska tolkas så, att en medlemsstat kan genomföra åtgärder för allmänhetens deltagande i beslutsprocessen i samband med ett projekt på den ort där den behöriga regionala förvaltningsmyndigheten har sitt säte, och inte på den kommunala enhet som platsen för detta projekt lyder under.
- 26 Det ska i detta avseende påpekas att rätten att fastställa närmare bestämmelser om såväl information till allmänheten som samråd med den berörda allmänheten uttryckligen överlämnas åt medlemsstaterna i artikel 6.5 i MKB-direktivet.
- 27 Under dessa omständigheter och i avsaknad av unionsrättsliga bestämmelser om de processuella regler enligt vilka medlemsstaterna ska fullgöra sina skyldigheter i fråga om information och allmänhetens deltagande i beslutsprocesser i miljöfrågor, ankommer det enligt fast rättspraxis på varje medlemsstat att i sin rättsordning, i enlighet med principen om processuell autonomi, fastställa sådana regler. Dessa regler får emellertid varken vara mindre förmånliga än dem som avser liknande anspråk som grundas på nationell rätt (likvärdighetsprincipen) eller medföra att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva rättigheter som följer av unionsrätten (effektivitetsprincipen) (se, analogt, dom av den 20 oktober 2016, Danqua, C-429/15, EU:C:2016:789, punkt 29).
- 28 Det finns anledning att inledningsvis undanröja alla tvivel kring iakttagandet av villkoret gällande likvärdighetsprincipen i en sådan situation avseende miljötillstånd, som den som är i fråga i det nationella målet. Med förbehåll för den hänskjutande domstolens prövning framgår det nämligen inte av de handlingar som ingetts till domstolen, och det har för övrigt inte heller gjorts gällande, att liknande situationer regleras av nationella förfaranderegler som är mer förmånliga än dem som föreskrivs för genomförandet av MKB-direktivet, och som är i fråga i det nationella målet.
- 29 Vad gäller effektivitetsprincipen vill den hänskjutande domstolen däremot ha klarhet i tre aspekter av det förfarande som är i fråga i det nationella målet.
- 30 Klaganden nämner för det första det sätt på vilket allmänheten underrättades om projektets existens och det samråd som skulle hållas kring detta projekt.

- 31 I detta avseende erinrar domstolen om att den berörda allmänheten, enligt artikel 6.4 i MKB-direktivet, på ett tidigt stadium ska ges reella möjligheter att delta i beslutsprocesser på miljöområdet.
- 32 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 53 i sitt förslag till avgörande är därför all kommunikation på området inte tillräckligt i sig. De behöriga myndigheterna ska nämligen försäkra sig om att de informationskanaler som används rimligen kan anses vara tillräckliga för att nå den berörda allmänheten, så att denna på ett adekvat sätt kan hållas informerad om planerade projekt, om beslutsprocessen och om möjligheterna att på ett tidigt stadium delta i processen.
- 33 Det ankommer på den hänskjutande domstolen att avgöra om sådana krav har uppfyllts i det förfarande som föregick det nationella målet.
- 34 För att kunna ge den hänskjutande domstolen ett användbart svar kan det emellertid påpekas att i den mån som de flesta av de berörda personerna, vid den tidpunkt då inbjudan att delta i miljökonsekvensbedömningen gjordes, antingen var bosatta eller ägare till en fastighet på ön Ios, verkar ett offentliggörande i lokalerna för den lokala förvaltningen på ön Syros, även i kombination med ett offentliggörande i den lokala tidningen på sistnämnda ö, inte vara ett adekvat sätt att informera den berörda allmänheten på.
- 35 En motsatt bedömning skulle endast kunna göras om den lokala tidningen i fråga har en så stor spridning att den läses i mycket stor omfattning på ön Ios. Sådana informationsformer som de som är i fråga i det nationella målet skulle annars enbart kunnat anses tillräckliga om det inte fanns några andra lämpliga kommunikationsmedel som de behöriga myndigheterna hade kunnat använda utan orimliga ansträngningar, såsom affischering på de mest välbesökta platserna på ön Ios eller på platsen för själva projektet.
- 36 Eftersom domstolen inte har tillgång till exakta uppgifter om spridningsmetoderna för lokaltidningen på ön Ios, ankommer det på den hänskjutande domstolen att, mot bakgrund av de överväganden som angetts i föregående punkt, kontrollera huruvida informationen till den berörda allmänheten har varit adekvat vad gäller det aktuella förfarandet.
- 37 Den hänskjutande domstolen ställer sig för det andra tveksam till den plats på vilken de handlingar med uppgifterna om det projekt som är i fråga i det nationella målet gjordes tillgängliga för allmänheten.
- 38 I detta avseende måste villkoren för tillgång till handlingarna i förfarandet för allmänhetens deltagande göra det möjligt för den berörda allmänheten att utöva sina rättigheter på ett effektivt sätt, vilket innebär att det ska vara lätt att ta del av handlingarna.
- 39 De eventuella svårigheter som den berörda allmänheten möter i detta förfarande kan emellertid motiveras av den behöriga myndighetens opropotionerligt stora administrativa börda.
- 40 Även om det ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva huruvida sådana krav har uppfyllts i det förfarande som föranledde det nationella målet, ska det påpekas att denna prövning, såsom generaladvokaten har påpekat i punkterna 71 och 72 i sitt förslag till avgörande, måste beakta den berörda allmänhetens ansträngningar när den reser mellan ön Ios och ön Syros, och de möjligheter som de behöriga myndigheterna hade för att till priset av en proportionerlig ansträngning göra handlingarna tillgängliga på ön Ios.
- 41 Den hänskjutande domstolens tvivel avser, för det tredje, det sätt på vilket samrådet på ön Syros genomfördes.

- 42 Det ska i detta hänseende erinras om att medlemsstaterna, enligt artikel 6.5 i MKB-direktivet, ska fastställa närmare bestämmelser om samråd med den berörda allmänheten. I artikeln anges emellertid i detta avseende enbart att samrådet, som exempel, ska ske "skriftligen eller genom offentlig utfrågning".
- 43 Det ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva huruvida effektivitetsprincipen har iakttagits i det förfarande som är i fråga i det nationella målet, genom att göra en bedömning av huruvida de krav som anges i punkterna 38 och 39 i förevarande dom har iakttagits.
- 44 Den första frågan ska följaktligen besvaras enligt följande: Artikel 6 i MKB-direktivet ska tolkas så, att den utgör hinder för en medlemsstat att genomföra åtgärder för allmänhetens deltagande i beslutsprocessen i samband med ett projekt på den ort där den behöriga regionala förvaltningsmyndigheten har sitt säte, och inte på den kommunala enhet som platsen för detta projekt lyder under, om de konkreta formerna för genomförandet inte säkerställer ett effektivt iakttagande av den berörda allmänhetens rättigheter, vilket det ankommer på den nationella domstolen att kontrollera.

Den andra frågan

- 45 Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida artiklarna 9 och 11 i MKB-direktivet, med beaktande av svaret på den första frågan, ska tolkas så, att de utgör hinder för en sådan lagstiftning som den som är i fråga i det nationella målet, i vilken det föreskrivs att offentliggörandet, på en särskild webbplats, av ett beslut om godkännande av ett projekt innebär att fristen på 60 dagar för att väcka talan mot detta beslut börjar löpa.
- 46 Det ska inledningsvis erinras om att artikel 11 i MKB-direktivet, som delvis rör denna fråga, har tolkats så, att dess tillämpningsområde ska anses begränsat till de aspekter av förfarandet där allmänhetens rätt att delta i beslutsprocessen, i enlighet med de exakta bestämmelser som föreskrivs för detta ändamål i direktivet, görs gällande. Situationen där talan väcks med stöd av andra bestämmelser i detta direktiv, och i ännu högre utsträckning av annan lagstiftning, oavsett om denna lagstiftning härrör från unionen eller medlemsstaterna, omfattas däremot inte av denna artikel (se, för ett liknande resonemang, dom av den 15 mars 2018, North East Pylon Pressure Campaign och Sheehy, C-470/16, EU:C:2018:185, punkterna 36 och 39).
- 47 Artikel 11 i MKB-direktivet är alltså tillämplig i en sådan situation som den som är i fråga i det nationella målet, även om talan enbart rör själva godkännandebeslutet och inte frågor rörande allmänhetens deltagande i beslutsprocessen.
- 48 I artikel 11.2 i MKB-direktivet föreskrivs nämligen att medlemsstaterna ska fastställa i vilket skede beslut, handlingar eller underlåtenhet som föreskrivs i artikel 11.1 i direktivet kan prövas.
- 49 Det framgår av den grekiska regeringens svar på en fråga från domstolen vid förhandlingen att det i grekisk rätt föreskrivs att eventuella brister i allmänhetens deltagande ska påtalas inom ramen för en talan mot det slutliga tillståndsbeslutet.
- 50 Domstolen påpekar vidare att artikel 9.1 i MKB-direktivet föreskriver att den eller de ansvariga myndigheterna ska informera allmänheten enligt gällande förfaranden när ett beslut om att bevilja eller avslå en tillståndsansökan har fattats. Även om denna bestämmelse föreskriver vissa krav vad gäller innehållet i informationen, säger den inget om vilket förfarande som ska följas.
- 51 Eftersom det i MKB-direktivet inte föreskrivs någon regel om utlösande och beräkning av talfrister, konstatera domstolen att unionslagstiftaren avsett att förbehålla dessa frågor medlemsstaternas processuella autonomi, med iakttagande av de ovan i punkt 27 i förevarande dom nämnda principerna

om likvärdighet och effektivitet, varvid det i förevarande fall endast förefaller vara den senare av dessa båda principer som är i fråga och det av skäl som motsvarar dem som anges i punkt 28 i förevarande dom.

- 52 Det finns i detta hänseende anledning att försöka undanröja den hänskjutande domstolens tvivel vad gäller effektivitetsprincipen i samband med offentliggörande av beslutet på internet eller förekomsten av en talefrist.
- 53 Artikel 6.2 i MKB-direktivet nämner nämligen uttryckligen elektroniska medier, när sådana är tillgängliga, som ett exempel på hur allmänheten kan informeras.
- 54 Vad beträffar fristerna för att väcka talan erinrar domstolen om att den redan har slagit fast att det är förenligt med effektivitetsprincipen att det av rättssäkerhetshänsyn till skydd för både den enskilde och den berörda myndigheten fastställs rimliga tidsfrister för att väcka talan, även om utgången av dessa frister per definition medför att talan helt eller delvis ska avvisas (se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 december 2017, *Caterpillar Financial Services*, C-500/16, EU:C:2017:996, punkt 42).
- 55 Domstolen anser till exempel inte att införandet av en talefrist, som börjar löpa först efter att den berörde fått kännedom om eller i vart fall borde ha fått kännedom om offentliggörandet, utgör en alltför stor svårighet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 27 februari 2003, *Santex*, C-327/00, EU:C:2003:109, punkterna 55 och 57, dom av den 6 oktober 2009, *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, EU:C:2009:615, punkt 45, och dom av den 8 september 2011, *Rosado Santana*, C-177/10, EU:C:2011:557, punkt 96).
- 56 Däremot är det inte förenligt med effektivitetsprincipen att åberopa en frist gentemot en person när de nationella myndigheternas agerande, tillsammans med en preskriptionsfrist, leder till att personen till fullo fräntas möjligheten att göra gällande sina rättigheter vid de nationella domstolarna, det vill säga när myndigheten genom sitt handlande orsakat att talan väcks för sent (se, för ett liknande resonemang, dom av den 19 maj 2011, *Iaia m.fl.*, C-452/09, EU:C:2011:323, punkt 21).
- 57 Slutligen framgår det av artikel 11.3 i MKB-direktivet att medlemsstaterna ska sträva efter att uppnå en omfattande tillgång till rättslig prövning när de fastställer regler för allmänhetens deltagande i beslutsförfarandet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 11 april 2013, *Edwards och Pallikaropoulos*, C-260/11, EU:C:2013:221, punkterna 31 och 44, och dom av den 17 oktober 2018, *Klohn*, C-167/17, EU:C:2018:833, punkt 35).
- 58 Det kan i detta hänseende påpekas att, såsom framgår av svaret på den första frågan, den berörda allmänheten ska informeras om godkännandeförfarandet och deras möjligheter att delta däri, på ett lämpligt sätt och i tillräckligt god tid. Om så inte är fallet kan den berörda allmänheten inte anses ha blivit informerad om ett slutgiltigt beslut om godkännande.
- 59 Detta är i synnerhet fallet under sådana omständigheter som de som är i fråga i det nationella målet. Enbart den omständigheten, att det i efterhand går att komma åt ett godkännandebeslut på miljöministeriets webbplats, kan nämligen inte anses tillfredsställande med hänsyn till effektivitetsprincipen, eftersom ingen, utan tillräcklig information om inledandet av förfarandet med allmänhetens deltagande, kan förväntas hålla sig underrättad om offentliggörandet av ett det slutliga beslutet.
- 60 Den andra frågan ska följaktligen besvaras enligt följande: Artiklarna 9 och 11 i MKB-direktivet ska tolkas så, att de utgör hinder för en sådan lagstiftning som den som är i fråga i det nationella målet och som ger medlemmarna av den berörda allmänheten en frist för att väcka talan som börjar löpa från och med offentliggörandet, på internet, av ett tillstånd för ett projekt, när dessa medlemmar av den berörda allmänheten tidigare inte har haft en adekvat möjlighet att informera sig om tillståndsförfarandet i enlighet med artikel 6.2 i direktivet.

Rättegångskostnader

- ⁶¹ Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

- 1) **Artikel 6 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU av den 13 december 2011 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt ska tolkas så, att den utgör hinder för en medlemsstat att genomföra åtgärder för allmänhetens deltagande i beslutsprocessen i samband med ett projekt på den ort där den behöriga regionala förvaltningsmyndigheten har sitt säte, och inte på den kommunala enhet som platsen för detta projekt lyder under, om de konkreta formerna för genomförandet inte säkerställer ett effektivt iakttagande av den berörda allmänhetens rättigheter, vilket det ankommer på den nationella domstolen att kontrollera.**
- 2) **Artiklarna 9 och 11 i direktiv 2011/92 ska tolkas så, att de utgör hinder för en sådan lagstiftning som den som är i fråga i det nationella målet och som ger medlemmarna av den berörda allmänheten en frist för att väcka talan som börjar löpa från och med offentliggörandet, på internet, av ett tillstånd för ett projekt, när dessa medlemmar av den berörda allmänheten tidigare inte har haft en adekvat möjlighet att informera sig om tillståndsförfarandet i enlighet med artikel 6.2 i direktivet.**

Underskrifter